

Binnen de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap hebben enkele fracties de behoefte om vragen en opmerkingen voor te leggen over de brief van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 18 oktober 2019 over de voortgang Burgerschapsagenda mbo¹ 2017–2021 (Kamerstuk 31 524, nr. 442).

De voorzitter van de commissie,
Tellegen

De adjunct-griffier van de commissie,
Arends

¹ mbo: middelbaar beroepsonderwijs

Inhoud	blz.
I. Vragen en opmerkingen uit de fracties	2
. • Inbreng van de leden van de VVD-fractie	2
. • Inbreng van de leden van de CDA-fractie	3
. • Inbreng van de leden van de D66-fractie	5
. • Inbreng van de leden van de GroenLinks-fractie	5
. • Inbreng van de leden van de SP-fractie	7
II. Reactie van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	8

I Vragen en opmerkingen uit de fracties

Inbreng van de leden van de VVD-fractie

De leden van de VVD-fractie hebben met interesse kennisgenomen van de brief van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap over de «voortgang van de Burgerschapsagenda mbo 2017–2021».

De leden onderschrijven het door de Minister gestelde doel van het bevorderen van het burgerschapsonderwijs op mbo-scholen, zodat het aansluit bij de onderwijsbehoefte van studenten. Daarnaast zijn de leden tevreden over de aandacht voor de Burgerschapsagenda in het mbo. Echter over de invulling en uitvoering van de Burgerschapsagenda hebben de leden enkele vragen. Deze zullen in de komende paragrafen worden toegelicht.

De leden lezen dat de Minister in de brief benoemt dat de studentenpopulatie in het mbo zeer divers is. Dit overwegende vragen de leden op welke wijze het onderwijsaanbod voor de verschillende groepen studenten, bijvoorbeeld de verschillen tussen het jongeren en volwassenonderwijs, wordt gediversifieerd zodat er op elk niveau goed en uitdagend burgerschapsonderwijs kan worden aangeboden aan de student. Aan de hand van welke criteria wordt bepaald wat de verschillende onderwijsbehoeften per niveau zijn? De leden vragen voorts wat het gevolg is van de diversificatie van de studentenpopulatie in het mbo. Betekent dit bijvoorbeeld dat bepaalde thema's vanwege bijvoorbeeld religieuze gronden niet aan bod komt?

De leden constateren dat de Minister vaak benoemt dat er «concrete handvatten» moeten worden ontwikkeld waarmee scholen en professionals in de praktijk aan de slag kunnen. De leden missen de uitwerking van deze handvatten. Op welke wijze wordt er invulling geven aan deze «concrete» handvatten en in hoeverre zijn deze handvatten, in de afgelopen twee jaar, al ontwikkeld? Kunnen deze handvatten al worden gebruikt door de onderwijsprofessionals? Tevens vragen zij of de Minister uitleg kan geven over de voortgang van deze onderwerpen.

De voornoemde leden lezen dat er door de Minister wordt gesteld dat er geen «vinklijstjes», maar een strategie gericht op ontwikkeling moet worden ontwikkeld. Deze leden vragen hoe de Minister vervolgens wil toetsen in hoeverre de kwaliteit van het onderwijs verbetert in de loop der tijd zonder dat er iets objectiveerbaar of meetbaar is. Tevens vragen zij op welke manier er objectieve en meetbare indicatoren worden vastgesteld. Daarnaast onderschrijven de leden van de VVD-fractie dat er verschillen zitten binnen mbo-instellingen en dat zij daarmee een eigen programma mag ontwikkelen binnen het burgerschapsonderwijs. De leden constateren echter ook dat dit niet ertoe mag leiden dat mbo-studenten daarmee bepaalde belangrijke onderdelen van het burgerschapsonderwijs zoals de Nederlandse parlementaire democratie, rechtsstaat en de Nederlandse normen en waarden niet onderwezen krijgen, omdat de school een andere keuze maakt. Hoe gaat de Minister ervoor zorgen dat scholen aan de ene

kant vrijheid krijgen om hun burgerschapsonderwijs in te richten, maar tegelijkertijd mbo-studenten wel volledig klaarstomen voor de Nederlandse samenleving met al zijn verscheidenheid, zo vragen de voornoemde leden.

Het is volgens de voornoemde leden niet efficiënt dat elke onderwijsinstelling haar eigen lesaanbod moet ontwikkelen, zeker op onderwerpen die voor elk individu hetzelfde horen te zijn zoals hierboven benoemd. Daarom vragen zij de Minister te onderzoeken in welke mate een, gedeeltelijk, uniform aanbod van lessen met betrekking tot de eerder genoemde thema's kan leiden tot een verlaging van de werkdruk van docenten. Daarnaast vragen deze leden hoe de Minister kan toetsen of de afgestudeerde mbo-studenten voldoen aan de gevraagde kwaliteitseis om als afgestudeerde volwaardig deelnemer te zijn van de Nederlandse samenleving als er slechts sprake is van een inspanningsverplichting. Ten slotte vragen de eerdergenoemde leden wanneer de evaluatie van de Burgerschapsagenda 2017–2021 als «geslaagd» wordt gezien. Is de Minister van plan om tussentijdse veranderingen door te voeren, wanneer de voortgang niet gaat zoals gehoopt? Zij vragen of de Minister inzichtelijk kan maken welke projecten, tot op heden, als wel/niet succesvol worden beschouwd, met daarbij een motivering.

Inbreng van de leden van de CDA-fractie

De leden van de CDA-fractie hebben kennisgenomen van de brief van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 18 oktober 2019 inzake Burgerschapsagenda mbo 2017–2021. De leden delen met de Minister van OCW dat burgerschap in het mbo een belangrijke factor moet spelen. Wel zijn zij kritisch over de invulling van burgerschap. Zij zijn van mening dat in ieder geval voor wat betreft het onderdeel democratische rechtsstaat het mogelijk, en zelfs nodig is, om criteria op te stellen. Een robuuste positie van burgerschap in het mbo is essentieel om het politiek zelfvertrouwen en de democratisch kennis en vaardigheden van deze toekomstige burgers te versterken.

Tevens zijn zij kritisch over de uitvoering van de motie van de leden Rog en Kuik², waar ook de gehele coalitie zich achter heeft geschaard. Zij hebben daarom nog een aantal vragen.

In het rapport «De Staat van het Onderwijs» 2016–2017³ werd door de Inspectie van het Onderwijs geconcludeerd dat Nederlandse jongeren minder over democratie weten dan hun leeftijdsgenoten in andere Europese landen. Dit baart de leden zorgen. Zij zijn van mening dat in ieder geval voor wat betreft het onderdeel democratische rechtsstaat het mogelijk moet zijn en wenselijk is om criteria op te stellen. Er moet een einde komen aan de vrijblijvendheid van burgerschapsonderwijs in het mbo, dus niet alleen een inspanningsverplichting, maar ook een resultaatverplichting. Tegen deze achtergrond is in de motie van de leden Rog en Kuik gevraagd naar de wenselijkheid van afspraken over landelijk vastgestelde eindtermen, bevoegdheid van docenten en minimale urennormen voor het uitvoeren van de burgerschapsopdracht. Deze leden willen graag weten waar de overtuiging van de Minister om niet aan de slag te gaan met eindtermen en urennormen op gebaseerd is. Welke onderbouwing ligt ten grondslag aan deze overtuiging van de Minister?

² Motie van de leden Rog en Kuik over mogelijke nadere afspraken over de burgerschapsopdracht (Kamerstuk 35 000 VIII, nr. 201)

³ Brief van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 11 april 2018 (Kamerstuk 34 775 VIII, nr. 130)

Tevens willen zij graag van de Minister weten hoe het intussen gesteld is met de democratische participatie van Nederlandse jongeren in vergelijking met andere Europese landen, waarbij zij dit ook specifiek willen weten voor mbo-studenten. Graag ontvangen deze leden hier een overzicht van.

In de Burgerschapsagenda mbo somt de Minister in de actielijnen 3, 4 en 5 meerdere acties op zoals kennispunten, websites, bijeenkomsten en scholingsactiviteiten. De voornoemde leden willen graag weten in hoeverre instellingen en docenten gebruik maken van deze bijeenkomsten, activiteiten, websites, etcetera.

Actielijn 2. Doorlopende leerlijn

De Minister geeft in haar brief aan dat de bijdrage van het mbo aan leven lang ontwikkelen ook groeit. Qua burgerschap is maatwerk voor volwassenen belangrijk, benadrukt de Minister. Wat betekent dit concreet voor volwassenen die een mbo-opleiding volgen? In hoeverre moeten zij zich aan de burgerschapslijn voldoen? Tevens vragen zij of de Minister het met de leden eens is dat volwassenen anders dan reguliere mbo-studenten, burgerschap in mindere mate aangeboden zouden moeten krijgen.

Actielijn 3. Curriculumontwikkeling

Onder actielijn 3 benadrukt de Minister dat burgerschapsonderwijs zich meer zou moeten richten op doen, ontmoeten en ervaren. De voornoemde leden zien hiermee de link met de Maatschappelijke Diensttijd (MDT). Ook hier krijgen jongeren de kans om te «doen, ontmoeten en ervaren». Deze leden zien de MDT-pilots die op scholen en mbo-instellingen succesvol worden uitgevoerd als een onderbouwing hiervan. Deelt de Minister de mening dat de MDT een rol kan spelen bij de invulling van de burgerschap in het mbo? Zo ja, hoe gaat de Minister scholen stimuleren ook daadwerkelijk MDT-plekken aan te bieden willen deze leden graag weten. Tevens vragen zij hoe zij mbo-instellingen de ruimte gaat geven burgerschap ook op deze manier in te vullen.

De voornoemde leden willen graag weten wat de Minister bedoelt met «meer eigenaarschap van studenten over hun eigen burgerschapsontwikkeling». Is zij het met deze leden eens dat juist docenten een belangrijke rol zouden moeten vervullen met het invullen van het burgerschapsonderwijs? Ook willen zij graag weten hoe het JOB⁴, conform de motie van de leden Rog en Kuik, betrokken is bij dit punt en wat hun standpunt hierover is.

Actielijn 4. Kwaliteitsborging

De voornoemde leden vragen in hoeverre de mbo-instellingen volgens de Minister de kwaliteit van hun burgerschapsonderwijs kunnen waarborgen zolang er voor burgerschap geen toetsbare eindtermen zijn. Tevens vragen zij hoe het staat met het voornemen uit het regeerakkoord om de mogelijkheid te onderzoeken om in het mbo tot een vorm van opleidings-accreditatie te komen.

Actielijn 5. Professionalisering

De eerdergenoemde leden lezen dat het niet lukt om een gewenst competentieprofiel van docenten burgerschap en het scholingstraject dat een bijdrage kan leveren aan de ontwikkeling daarvan op te stellen. Deze

⁴ JOB: Jongeren Organisatie Beroepsonderwijs

leden willen graag weten wat de reden hiervan is. Tevens willen zij weten welke actoren bij het opstellen van het competentieprofiel en het scholingstraject betrokken zijn en hoe zij hierover denken.

Actuele ontwikkelingen

De leden hebben ook de nodige vragen over de betrokkenheid van JOB en NVLM⁵ bij de evaluatie van de Burgerschapsagenda, conform de motie van de leden Rog en Kuik. Deze motie roept op om het JOB en de NVLM te betrekken bij de gehele evaluatie van de Burgerschapsagenda en niet slechts ambtelijk een gesprek te voeren en hen vanaf nu enkel bij de uitwerking van het instrument voor zelfevaluatie te betrekken. Deze leden wil graag weten hoe het JOB als de NVLM alsnog betrokken kunnen worden conform de bedoeling van de motie. Tenslotte willen deze leden weten of in de eindevaluatie in 2021 wel een objectieve meting van resultaten wordt opgenomen. Zo ja, welke punten wil de Minister hier concreet in meenemen, zo vragen de voornoemde leden.

Inbreng van de leden van de D66-fractie

De leden van de D66-fractie hebben met interesse kennisgenomen van de voortgang rond de Burgerschapsagenda mbo 2017–2021 en willen de Minister nog enkele vragen voorleggen.

De leden constateren dat de Burgerschapsagenda is gestart in 2017. Inmiddels is er een voorstel voor een wet rond het verduidelijken van de burgerschapsopdracht in het funderend onderwijs naar de Kamer⁶. Wat is de samenhang met deze wet en de Burgerschapsagenda in het mbo, zo vragen deze leden. De leden vragen de Minister of de kaders van deze wet ook gaan gelden voor het mbo, indien dit voorstel wordt aangenomen. Daarnaast ligt er een uitgebreid voorstel voor burgerschap vanuit curriculum.nu. Kan de Minister toelichten hoe burgerschap in het mbo hierbij aansluit zodat er doorlopende leerlijnen ontstaan, zo vragen deze leden.

Actielijn 1

De voornoemde leden vragen de Minister hoe de twee onderzoekstrajecten, werkplaats burgerschap en BurgerschapsLab, met elkaar samenwerken. Op dit moment is het erg afhankelijk van de opleiding in welke mate studenten goed burgerschapsonderwijs aangeboden krijgen. Deze leden zijn van mening dat elke student goed burgerschapsonderwijs zou moeten krijgen, aangepast aan zijn of haar eerdere verworven diploma, competenties en vaardigheden. Vormen de gemeenschappelijke uitgangspunten een aanzet tot een meer verplichtend karakter van burgerschap binnen het mbo, zo vragen deze leden.

Inbreng van de GroenLinks-fractie

De leden van de GroenLinks-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de brief van de Minister van 18 oktober 2019 aangaande de voortgang van de Burgerschapsagenda mbo 2017–2021. Zij zijn verheugd met de brede inzet van de Minister op dit thema. De leden hebben nog enkele vragen naar aanleiding van deze uiteenzetting.

⁵ NVLM: de Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer

⁶ Wijziging van een aantal onderwijswetten in verband met verduidelijking van de burgerschapsopdracht aan scholen in het funderend onderwijs (Kamerstuk 35 352)

Curriculumontwikkeling/kwaliteitsborging

De Minister dringt, naar de mening van de leden terecht, aan op het beter betrekken van de studenten bij het burgerschapsonderwijs. Ook wordt er aangedrongen op samenwerking met de bredere omgeving buiten de school. Welke mogelijkheden ziet de Minister concreet om dit te stimuleren? Is de inspraak van de studenten bij de lessen burgerschap een gegarandeerde optie en op welke manier wordt gewaarborgd dat de student ook daadwerkelijk deze ruimte krijgt van een instelling? Is er, andersom, ook een mogelijkheid voor verbreding van het burgerschapsonderwijs door externe organisaties bij de instellingen te laten aankloppen? Welke mogelijkheden ziet de Minister voor bijvoorbeeld het bevorderen van bredere thema's door inzet van gastdocentschappen? Tevens vragen zij welke waarborgen voor de kwaliteit van externe organisaties of gastdocentschappen er worden gehanteerd.

Professionalisering

De voornoemde leden juichen toe dat er sterk wordt ingezet op professionalisering van docenten(teams) die het burgerschapsonderwijs verzorgen. Er wordt ingezet op professionalisering door middel van bijscholing, nascholingstrajecten en implementatie van het burgerschapsonderwijs in lerarenopleidingen. In de Staat van het Onderwijs is te lezen dat het burgerschapsonderwijs nog steeds sterk docent-afhankelijk is. Deze leden vragen in welke mate docenten tijd en middelen krijgen om dit in praktijk te brengen. Welke stimulans wordt er door de Minister aan de instellingen gegeven om het burgerschapsonderwijs ook in de hectische praktijk van het docentschap daadwerkelijk te kunnen implementeren? Worden hier specifiek extra tijd en middelen voor ter beschikking gesteld vanuit de instellingen en houdt de Minister hierbij vinger aan de pols? Zo nee, waarom niet, zo vragen deze leden.

Samenwerking externe partijen/Actuele ontwikkelingen

De leden van de GroenLinks-fractie ondersteunen de gedachte dat burgerschapsonderwijs in goede samenwerking met maatschappelijke organisaties wordt vormgegeven. De leden juichen toe dat de genoemde organisaties meehelpten in de ontwikkeling hiervan. Zij vragen welke criteria gehanteerd worden bij het al dan niet betrekken van maatschappelijke organisaties. Acceptatie van diversiteit is voor deze leden van groot belang en ze zijn dan ook blij met de extra middelen die hiervoor ter beschikking zijn gesteld. Kan de Minister aangeven op welke manier de kwaliteit van onderwijs in acceptatie van etnische, religieuze seksuele- en gender acceptatie gewaarborgd wordt? Zijn er partnerorganisaties betrokken die specifiek op dit thema meedenken? Zo ja, welke? Is de Minister bereid een nog grotere variatie in partnerorganisaties te betrekken? Zo nee, waarom niet? Ook vragen zij of ook hier de individuele student inbreng kan leveren op thematische interesses.

Tenslotte vragen de leden de aandacht van de Minister voor het volgende: vanuit het veld horen zij verontrustende geluiden over het feit dat er binnen het burgerschapsonderwijs nog te weinig aandacht is voor en inzet op preventie van malafide praktijken, zoals drugsgebruik en het ronselen van kwetsbare studenten voor verschillende doeleinden. Dit gaat gepaard met een groot gevoel van sociale onveiligheid op diverse instellingen. Herkent de Minister deze signalen? Zo ja, is zij van mening dat er voldoende wordt gedaan om dit tegen te gaan? Zijn er ook hier best practices voor preventie bekend? Is de Minister bereid om dit probleem in samenwerking met de instellingen in kaart te brengen? Zij vragen of de Minister tevens bereid is om in ieder geval in te zetten op bewustwording

van deze praktijken, bijvoorbeeld door middel van het attenderen op de gevolgen van kwalijke keuzes of de inzet van ex-delinquenten als gastdocenten.

Inbreng van de leden van de SP-fractie

De leden van de SP-fractie hebben kennisgenomen van de voortgang Burgerschapsagenda mbo 2017–2021. Zij hebben hierover nog enkele vragen en opmerkingen.

De leden zijn van mening dat de Burgerschapsagenda uit een groot aantal voornemens bestaat die niet concreet zijn uitgewerkt. Er is meer nodig om tot beter burgerschapsonderwijs te komen. Op veel mbo-instellingen is er op het gebied van burgerschapsonderwijs enkel een inspanningsverplichting voor studenten. De leden zouden graag zien dat het burgerschapsonderwijs een serieuze plaats in het curriculum gaat krijgen. De leden zijn benieuwd of er plannen zijn om het burgerschapsonderwijs op termijn mee te laten tellen voor de slaag-zakregeling. Daarnaast zijn de leden benieuwd wat de Minister vindt van de oproep van de Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer om met docenten, lerarenop-leiders en studenten in gesprek te gaan voor een steviger curriculum voor burgerschap in het mbo.

Het MBO Burgerschapslab is ontwikkeld om studenten te helpen burgerschap uit te dragen en verder te ontwikkelen. Voor drie voorstellen lag een aanjaagsubsidie van € 50.000 klaar om ze in het schooljaar 2019/2020 verder uit te werken en waar mogelijk uit te testen. Een van deze voorstellen was «The Matrix». De leden hebben vernomen dat de initiatiefnemers van dit voorstel hebben moeten afzien van de aanjaag-subsidie, omdat zij veel belemmeringen vanuit het Ministerie van OCW hebben moeten ervaren. De leden vragen hierover een reactie van de Minister. Klopt het dat de initiatiefnemers van «The Matrix» een volledige subsidieaanvraag hebben moeten doen? Is de Minister van mening dat dit goede initiatief voor onderwijsvernieuwing door een teveel aan regelgeving heeft geleid tot frustratie bij de betrokkenen en uiteindelijk zelfs tot afzien van de prijs? Kan de Minister de procedure hieromtrent schetsen? De voornoemde leden vragen welke stappen de initiatiefnemers hadden moeten nemen nadat zij te horen hebben gekregen dat zij hun idee konden gaan uitwerken.

In de Burgerschapsagenda mbo 2017–2021 heeft de Minister ingezet op het faciliteren en stimuleren van culturele ervaringen van studenten en docenten binnen het mbo door de introductie van de MBO Card. In de voortgangsbrief komt hier niets over terug. De leden vragen in hoeverre er gebruik wordt gemaakt van de MBO Card. Daarnaast vragen de leden welke plaats het cultuuronderwijs binnen het vak burgerschap heeft en of de Minister dit kan toelichten.

Naar aanleiding van de motie van de leden Van den Hul en Jasper van Dijk⁷ zijn de kwalificatie-eisen burgerschap voor het mbo aangescherpt ten aanzien van de acceptatie van diversiteit, zo valt te lezen in de voortgangsbrief. De burgerschapsopdracht is zo aangepast dat het voor iedereen duidelijk is dat er aandacht wordt besteed aan acceptatie van diversiteit. De leden vragen hoe dit in het klaslokaal of op de instelling in het algemeen aan bod komt. In hoeverre zijn docenten nu in staat om het thema diversiteit aan te snijden in lessen en zijn zij hier voldoende voor uitgerust, zo vragen de voornoemde leden.

⁷ Motie van de leden Van den Hul en Jasper van Dijk over lhbti-acceptatie op school bevorderen (Kamerstuk 30 420, nr. 274)

Daarnaast zijn naar aanleiding van de motie van het lid Jasper van Dijk⁸ scholen verplicht lessen over LHBTI⁹-acceptatie te geven. De leden vragen in hoeverre scholen aan deze verplichting voldoen. Zijn er scholen waar er nog geen lessen over LHBTI-acceptatie gegeven worden? Zo ja, welke zijn dit, wat is de reden hiervoor en horen hier sancties bij? Een andere motie van het lid Jasper van Dijk¹⁰ heeft geregeld dat scholen in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs die weigeren aandacht te geven aan seksuele diversiteit een sanctie kan worden opgelegd. De leden zijn benieuwd of er scholen zijn die het weigeren om aandacht te geven aan seksuele diversiteit, en of er scholen zijn die een sanctie opgelegd hebben gekregen.

II Reactie van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

⁸ Motie van het lid Jasper van Dijk over verplichte lessen over lhbt-acceptatie op het mbo (Kamerstuk 30 950, nr. 112)

⁹ LHBTI: lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuelen, transgender- en intersekse personen.

¹⁰ Motie van het lid Jasper van Dijk over een sanctie voor scholen die weigeren aandacht te besteden aan seksuele diversiteit (Kamerstuk 30 950, nr. 113)